

ONKO JÄÄDÄ-VERBIN PAIKALLISSIJAMÄÄRITTEEN TULOSIJALLA SEMANTTISTA MOTIVAATIOA?

uomen paikallissijojen käytön erikoisuuksiin kuuluu, että monissa sellaisissa merkitykseltään ilmeisen staattisissa lauseissa, jotka merkitsevät yleisesti ottaen 'paikkaan, olotilaan tms. jäämistä', käytetään tulosijoja, vaikka nämä sijat yleensä ilmaisevat siirtymää tai muunlaista muutosta ja ovat siten merkitykseltään dynaamisia. Ilmiö erottaa tunnetusti suomen monista indoeurooppalaisista kielistä, joissa vastaavissa yhteyksissä käytetään merkitykseltään staattisia ilmauksia ('jossakin'), ja se on saanut osakseen laajaa huomiota suomen kielen tutkimuksessa (mm. Tunkelo 1931; Hakulinen 1979; Rahkonen 1977) sekä myös kansainvälisessä lingvistiikassa (Dahl 1987; Fong 1998; Croft 2001).

Esimerkkejä ilmiöstä ovat sellaiset lauseet kuin *Pekka jäi kotiin*, *Auto ruostui pellolle*, *Laukku unohtui pöydälle* ja *Hän nukahti sohvalle*. Näissä kaikissa spatiaalinen sijaintisuhte itsessään on staattinen, sillä subjektin tarkoitteen sijainti paikallissijailmauksen tarkoittamassa paikassa jatkuu muuttumattomana. Toisaalta esimerkeistä on helppo huomata, että *jäädä*-verbin sisältävää tapausta lukuun ottamatta niiden merkitykseen sisältyy myös jonkinlainen muutos tarkoitteen olotilassa (*Auto ruostui pellolle*) tai tarkoitteen ja implisiittiseksi jäävän kokijan välisessä kognitiivisessa suhteessa (*Laukku unohtui pöydälle*). Lauseiden kokonaismerkitys ei siten ole pelkästään staattinen vaan myös muutoksellinen, mutta muutos ei liity paikanilmauksen kuvaamaan sijaintiin vaan muunlaiseen suhteeseen, jonka voidaan ajatella motivoivan tulosijojen käyttöä. Tulosijojen käyttö edustaisi tällöin asiointilan sellaista tulkintaa, jossa abstraktien sijaintisuhteiden, kuten olotilassa tai tietoisien olion kognitiivisessa kentässä sijaitsemisen, hahmotetaan olevan suoranaissessa vuorovaikutuksessa spatiaalisen sijainnin kanssa. Esimerkiksi poistuminen kognitiivisesta kentästä näyttäisi hahmottuvan olinpaikkaan suuntautuvana kuvitteellise-

na siirtymänä (*Laukku unohtui junaan*). Vastaavasti erosijoilla ilmaistaan usein kognitiiviseen kenttään siirtyvien tai esimerkiksi tajunnantilaan palautuvien olioiden spatiaalista sijaintia, kuten lauseissa *Seinästä löytyi halkeamia* ja *Heräsin aamulla lattialta*. Tällöin siirtyminen kognitiiviseen kenttään tai olotilaan näyttäisi hahmottuvan kuvitteellisena siirtymänä pois spatiaalisesta olinpaikasta.

Vaikka kognitiivisen tai olotilanmuutoksen merkitys tuntuukin osaltaan selittävän suuntasijojen käyttöä edellisissä esimerkeissä, sen avulla ei kuitenkaan voida selittää suuntasijojen käyttöä kaikissa 'jäämistä' kuvaavissa lauseissa. Vailla tällaista merkitystä ovat nimenomaan *jäädä*-verbin sisältävät tapaukset, jotka näyttäisivät ilmaisevan pelkkää jatkuvaa paikassa olemista. Esimerkiksi lause *Lapset jäivät kotiin* tuntuisi kuvaavan samanlaisena jatkuvaa tilannetta, jossa lapset ovat kotona tietyllä hetkellä ja edelleen tätä myöhemmällä hetkellä, eikä sijaintisuhteen jatkumiseen näytä liittyvän mitään mentaalisen suhteen tai olotilan muutosta.

Kirjoituksessani tarkastelen suomen *jäädä*-verbin yhteydessä esiintyvän paikanilmauksen tulosijaisuutta ja etsin sille semanttista motivaatiota lähinnä *fiktiivisen muutoksen* käsitteen avulla. Fiktiivisellä muutoksella tarkoitan merkitystä, jossa lauseen kuvaama tilanne kontrastoidaan projisoituun, toteutumatta jäävään kehityskulkuun. Tällainen projisoitu kehityskulku ilmenee kielen rakenteessa ehkä selkeimmin kieltolauseissa. Niissähän esitellään asiointi, joka kielletään, ja vallitseva todellisuus kuvautuu näin vaihtoehdoisen asiointitilan toteutumattomuutena. Myös myöntölauseilla on joskus tämänkaltaisen merkitys: esimerkiksi lause *Pidättäydyin sanomasta mitään* ilmaisee kehityskulun, jossa erosijaisen infinitiivimuodon kuvaama toiminta jää toteutumatta. *Jäädä*-verbin yhteydessä fiktiivinen muutos tarkoittaaakin 'jäämisen' ymmärtämistä poikkeamiseksi tapahtumien projisoidusta kehityskulusta, jossa olio poistuisi tilasta¹. Tällöin 'jääminen' voidaan ajatella negaation tyylisesti 'tilasta poistumattomuudeksi', ja tässä mielessä *jäädä*-verbin voi katsoa olevan merkitykseltään muutoksellinen silloinkin, kun lause ilmaisee samanlaisen tilanteen jatkumista ennallaan: muutoksellista on juuri tilanteen muuttumattomuus vastakohtana toteutumatta jäävälle projisoidulle kehityskululle.

Projisoidun kehityskulun mukanaoloa *jäädä*-verbin merkityksessä puoltaa muun muassa se, että verbin merkitykseen usein yhdistyy jonkin muun tarkoitteen tai laajemman kokonaisuuden poistuminen tilasta silloin, kun subjektin tarkoite jatkaa tilassa olemista. Etenkin sellaisissa 'jäljelle jäämistä' ilmaisevissa lauseissa kuin *Kattilaan jäi vielä puuroa* kuvataan tilannetta, jossa laajemman kokonaisuuden osa poistuu tilasta toisen osan jäädessä paikoilleen. Myös verbin tyypillisiin, spatiaalista sijaintia kuvaaviin käyttöihin (esim. *Pekka jäi kotiin*) kytkeytyy luontevasti — vaikkakaan ei välttämättä — implikaatio siitä, että subjektin tarkoitteen tilaan jäämiseen liittyy muiden osallistujien poistuminen tilasta.

Vertailen kirjoituksessani *jäädä*-verbiä lähimerkityksiseen mutta olosijamuotoisen määritteen kanssa esiintyvään *pysyä*-verbiin. Lähdän liikkeelle oletuksesta, jonka mukaan sellainen lause kuin *Pekka jäi kotiin* kontrastoi Pekan kotona olemisen projisoituun muu-

¹ Käytän termiä *tila* kattoterminä niistä erilaisista ulottuvuuksista, joissa sijaitsemista paikallissijailmaus voi kuvata. Tiloja ovat spatiaalisen paikan lisäksi esimerkiksi aika, olotila, omistus sekä hallussa tai tietoisuudessa olo.

tokseen, jossa Pekka olisi poistunut kotoa, ja esittää 'jäämisen' fiktiivisenä siirtymänä pois tällaisesta kehityskulusta. Sitä vastoin lause *Pekka pysyi kotona* ilmaisee staattisena jatkuvaa tilaa sellaisenaan, ei fiktiivisen muutoksen tuloksena.

Kirjoitukseni alkuosassa kommentoin lyhyesti aikaisemmassa tutkimuksessa esitetyjä näkökantoja suomen suuntasijojen sentyyppisistä käytöistä, joille on vaikea löytää semanttista motivaatiota ja joihin muun muassa tulosijan käyttö 'jäämistä' ilmaisevissa lauseissa kuuluu. Seuraavaksi käyn läpi *jäädä*-verbin sanakirjamerkitykset erityisesti niiden ilmaiseman suuntaisuuden ja muutoksellisuuden näkökulmasta, ja sitten tarkastelen *jäädä*-verbin merkitystä sellaisten lausesemanttisten seikkojen kannalta kuin aspekti, implikoituva liike, volitionaalisuus ja eksistentiaalisuus. Loppuluvussa pohdin yleisellä tasolla niitä voimadynaamisia merkityksiä, jotka voivat motivoida merkitykseltään muutoksellisten ilmausten käyttöä kuvattaessa samanlaisena jatkuvaa tilannetta.

AIKAISEMPI TUTKIMUS: SUOMEN SUUNTASIOJEN ODOTUKSENVASTAINEN KÄYTTÖ

Tarkasteltavana olevaa ilmaustyyppiä, 'jäämistä' kuvaavia lauseita, on fennistiikassa yleensä käsitelty yhdessä tulosijojen (tai yleisemmin suuntasijojen) muiden odotuksenvastaisina pidettyjen käyttötapojen kanssa (mm. Tunkelo 1931; Hakulinen 1979: 522–527). Näillä on tarkoitettu sellaisia ilmauksia, joita vastaavat useissa muissa kielissä staattiset ilmaukset ja joiden yhteydessä suuntasijaa motivoivaa siirtymää ei näyttäisi esiintyvän lauseen merkityksessä. Mainituissa tutkimuksissa on otettu vertailukohdaksi lähinnä indoeurooppalaisten kielten suuntaisuussysteemi, joka yleensä käyttää vastaavissa yhteyksissä suomen olosijoja vastaavia, merkitykseltään staattisia ilmauksia.

Nimenomaan *jäädä*-verbin yhteydessä esiintyvää tulosijaa on fennistiikan kirjallisuudessa pyritty selittämään kielihistoriallisena jäänteenä, joka johtuisi siitä, että *jäädä*-verbi on saattanut alun perin merkitä 'tulemista' (näin esittää etäasukielten perusteella mm. Hakulinen 1979: 527; toisaalta SSA pitää tätä epätodennäköisenä). Abstrakteilla merkitysalueilla *jäädä*-verbillä onkin myös inkoatiivinen 'olotilaan siirtymisen' merkitys, ja esimerkiksi lauseet *Hän jäi leskeksi* ja *Tuo maito jää kohta vanhaksi* kuvaavat nimenomaan leskeyden ja vanhentuneisuuden olotilan alkamista. Pajusalun (1994; 2001) mukaan viron vastaavalla verbillä *jääda* on hyvin yleisesti etenkin olotilanilmausten yhteydessä muutoksellinen merkitys, joka esiintyy varsinkin silloin, kun muutosta voidaan pitää tavalla tai toisella negatiivisena, esimerkiksi *Ta jää haigeks ~ nõrgaks ~ leseks*. Pajusalu kuitenkin korostaa, että usein on vaikea ilman kontekstia sanoa, ilmaiseeko tällä tavoin käytetty *jääda*-verbi muutosta (olotilan alkua) vai jatkuvaa tilaa (olotilan jatkumista).

Yksittäisten verbien merkityksenmuutokseen perustuvaa selitystä ei kuitenkaan voi laajentaa koskemaan kaikkia tulosijojen »odotuksenvastaisia» käyttäjiä, sillä tällaiset käytöt näyttävät juontuvan pikemminkin tietynlaisten kokonaismerkitysten ilmaisemisesta kuin tietyistä verbeistä. Tunkelo (1931) luettelee useita erilaisia suuntasijojen käyttötapoja, joiden suuntaisuuden motivaatio on epäselvä ja joista keskeisimmät voidaan nähdäkseni yhdistää kolmeksi päätyypiksi: 1) erilaiset eksistentiaaliset ilmaukset, joissa 'olemaan tulon' paikka ilmaistaan tulosijalla (esim. *Pihalle kasvoi puu*) ja 'olemasta lakkaamisen' paikkaa erosijalla (*Pihalta kuoli puu*), 2) kognitiiviset ilmaukset, joissa staattiseen lokaaliseen

suhteeseen kytkeytyy kognitiivinen siirtymä, esimerkiksi aistihavainto tai muu mentaalinen operaatio (*unohtaa johonkin, löytää jostakin, nähdä johonkin*), ja 3) 'jäämistä' merkitsevät ilmaukset, joista moniin liittyy olotilanmuutoksen merkitys (*Kirja jäi pöydälle, Auto ruostui pellolle, Hän kuoli taistelukentälle*). Kirjallisuudessa näitä ilmaustyyppejä on käsitelty paljolti yhtenä kokonaisuutena. Esimerkiksi Hakulinen (1979: 525) näkee olotilanmuutosta ja epäsuorasti myös liikkeen lakkaamista ilmaisevassa lauseessa *Ukko väsyi tielle* ilmeisesti eksistentiaalisen tapaista merkitystä sanoessaan, että lauseessa »tielle sen johdosta pysähtyi olento, jota ei siinä ennen ollut». Jonkinlainen eksistentiaalinen 'olemaan tulemista' ilmaiseva merkitys siis motivoisi suuntasijoja myös olotilanmuutosta kuvaavissa lauseissa. Voidaan toisaalta myös ajatella, että suuntasijojen motivaatio mainituissa ilmaustyypeissä on erilainen, vaikka joissain tapauksissa merkitykset selvästi limityvätkin. Tyyppejähän ei välttämättä yhdistä keskenään mikään muu kuin se, että ne tuntuvat eksoottisilta esimerkiksi indoeurooppalaisten kielten systeemin näkökulmasta.

Ryhmän 1 eksistentiaalisissa ilmauksissa suuntasija selittyikin varsin helposti muista eroavalla tavalla, nimittäin suomen kielen edustamalla tavalla hahmottaa eksistentiaalisuus tilan näkökulmasta suuntaisesti. Tässä hahmotuksessa jatkuva olemassaolo on staattinen suhde, jota ilmaistaessa käytetään olosijaa. Olemaan tuloa kuvaavassa lauseessa taas tilaan ilmestyy sellainen olio, jota siellä ei ole aiemmin ollut, mistä syystä käytetään tulosijaa. Vastaavasti olemasta lakkaamista ilmaisevassa lauseessa tilasta poistuu sellainen olio, joka siellä on aikaisemmin ollut, ja suhdetta ilmaisee erosija. Eksistentiaalinen muutos on kyllä sikäli erikoislaatuinen, että siinä olio ei liiku ilmaistun tilan ja sen ulkopuolisen maailman välillä (se ei siirry tilaan »jostakin» eikä poistu sieltä »jonnekin»), vaan sen olemassaolon tarkastelu rajoittuu vain kyseiseen tilaan (näin argumentoi jo Ikola 1954; eksistentiaalilauseen holistisesta merkityksestä ks. myös Schlachter 1958 sekä Huumo 1997 ja 2003 ja näissä mainittu kirjallisuus). Itse tilan tarkastelun kannalta suuntasijojen käyttö on siten aivan ymmärrettävää.

Ryhmien 2 (kognitiiviset ilmaukset) ja 3 ('jäämistä' kuvaavat ilmaukset) lauseiden suuntasijat ovat mutkikkaampia selitettäviä, ja lisäksi tyypit limittyvät keskenään niin, että niiden välinen rajanveto on hankalaa. Toinen vaihtoehto olisikin katsoa, että ne edustavat samaa yleisemmän tason merkitystä, jossa sijainnin ilmaisemiseen yhdistyy kognitiivinen tai olotilaa koskeva siirtymä.² Kuten edellä todettiin, esimerkiksi sellaisen ilmauksen kuin *Unohtadin sateenvarjon kahvilaan* voi ajatella sisältävän sekä kognitiivisen muutoksen merkityksen, jossa sateenvarjo poistuu kokijan tietoisuudesta, että paikkaan jäämisen merkityksen, jossa sateenvarjo jatkaa sijaitsemistaan kahvilassa. Kuten Hakulinen (1979: 526) huomauttaa, ilmausten merkitykseen kuuluu myös aspektin resultatiivisuus, sillä esitetty olotilanmuutos tulkitaan niissä hetkelliseksi ja yleensä peruuttamattomaksi. Näin käy sellaistenkin verbien yhteydessä, jotka eivät perusmerkitykseltään ole resultatiivisia. Syynä resultatiiviseen tulkintaan on juuri tulosijan käyttö, sillä vastaava olosija säilyttäisi verbien irresultatiivisen tulkinnan, esimerkiksi *Juoksija väsyi tielle* 'väsähti' vs. *Juoksija väsyi tiellä* 'kävi yhä väsyneemmäksi'; *Auto ruostui pellolle* 'ruostui käyttökelvottomaksi' vs. *Auto ruostui pellolla* 'kävi yhä ruosteisemmäksi'.

² Kiitän tästä huomautuksesta Virittäjän nimetöntä arvioitsijaa.

Ryhmien 2 ja 3 lauseiden tulosijoja on selitetty myös sillä, että ilmaustyyppin merkitykseen kuuluisi paitsi tapahtuman itsensä myös sen jälkitilan kuvailu (mm. Tunkelo 1931; Hakulinen 1979: 525). Tästä selityksestä on edelleen muotoiltu eksplisiittisemmin temporaalisuuteen perustuva selitys (Rahkonen 1977), jonka mukaan tällaisen ilmauksen erosija ilmaisisi olion sijaintia paikassa jo ennen varsinaista verbin kuvaamaa tapahtumaa, tulosija taas vastaavasti olion sijaintia paikassaan tapahtuman jälkeen. Rahkosen mukaan esimerkiksi lause *Lapsi rakensi tornin pöydälle* ilmaisee tulosijan avulla, että torni jää pöydälle rakentamisen jälkeen, kun taas olosijainen *Lapsi rakensi tornin pöydällä* jättää tämän ilmaisematta ja rajoittuu tarkastelemaan tilannetta vain itse rakentamisen kannalta. Vastaavasti erosija lauseessa *Hän löysi rahaa taskustaan* ilmaisee, että raha oli henkilön taskussa ennen kuin löytäminen tapahtui. Samankaltaisia temporaalisuuteen perustuvia argumentteja ovat kansainvälisessä lingvistiksessä kirjallisuudessa esittäneet muiden muassa Dahl (1987) ja häneen nojautuen Fong (1998) ja Croft (2001: 116–117). Dahlin mukaan puheena olevan kaltaiset suuntasijaiset ilmaukset kuvaavat spatiaalisessa mielessä »yksipisteistä» mutta temporaalisessa mielessä »kaksipisteistä» (kahden aikahetken yli jatkuvaa) tilaa. Tulosijalla siis ilmaistaan, että tarkoite sijaitsee paikassaan kahtena erillisenä hetkenä, varsinaisena tapahtumahetkenä ja jonakin sen jälkeisenä hetkenä. Tällä perusteella Dahl katsoo, että suomen kieli tulkitsee päämäärän (engl. *goal*) semanttisen roolin paitsi spatiaalisiin myös temporaalisiin kriteereihin pohjaten. Dahlin selitys on siis hyvin samanlainen kuin edellä mainittu Rahkosen (1977) esittämä selitys.

Temporaalisuuteen pohjautuvan selityksen ongelma on, ettei se toimi, jos se yritetään yleistää kuvaamaan suomen paikallissijojen käyttöä laajemmin: sille on helppo löytää vastaesimerkkejä, joissa olio sijaitsee paikassa ennen toimintaa tai jää paikoilleen toiminnan jälkeen mutta joissa suuntasijojen käyttö olisi joko mahdotonta tai ainakin edellyttäisi varsinaisen spatiaalisen siirtymän esiintymistä. Esimerkiksi intransitiivisessa lauseessa *Lapsi aloitti hyppimisen lattialta* erosija tarkoittaa, että lapsi siirtyi pois lattialta hyppimisen aloittamisen jälkeen, ei sitä, että lapsi oli lattialla jo ennen hyppimisen aloittamista ja hyppi sitten lattialla jatkuvasti. Transitiivisessa, merkitykseltään inkoatiivisessa lauseessa *Hän käynnisti tietokoneensa olohuoneesta* erosija tulkittaneen niin, että se kuvaa agentin sijaintipaikkaa ('olohuoneesta käsin'; tällaisista tulkinnoista ks. Ojutkangas 2003) ja sitä kautta transitiivisen suhteen sisältämän energiavirran lähtöpaikkaa (mm. Langackerin 1991a: 291–293 esittämän toimintaketjun käsitteen hengessä), ei niinkään tietokoneen sijaintipaikkaa ennen sen käyttöönottoa. Vastaavasti aspektiltaan terminatiivinen eli päättyvää toimintaa kuvaava lause ei systemaattisesti saa tulosijaista määritettä, vaikka sen kuvaamassa tilanteessa jokin olio jäisikin paikkaan tilanteen päättyttyä. Intransitiivinen lause *Lapsi lopetti hyppimisen lattialle* saa tulosijan vain siinä tapauksessa, että lapsi siirtyi hyppiessään lattialle jostain muusta paikasta; transitiivilauseelle *?Hän sammutti tietokoneensa olohuoneeseen* on vaikea ajatella ainakaan sellaista mahdollista tulkintaa, jossa spatiaalista siirtymää ei esiintyisi.

Temporaalinen selitys on siis vähintään ongelmallinen ainakin niin kattavasti muotoiltuna kuin se on kirjallisuudessa esitetty. Sekä intransitiivisissa yhden osallistuja-argumentin että transitiivisissa kahden osallistuja-argumentin lauseissa pelkkä aspektin inkoatiivisuuden tai terminatiivisuuden merkitys ei riitä motivoimaan suuntasijaa. Aspektuaalisen tekijän lisäksi tarvitaan muunlaista merkitysainesta, sellaista kuin kognitiivisen suhteen muutos tai olotilanmuutos, jotta suuntasijan käyttö kävisi mahdolliseksi.

Jo edellä sivuamani, fiktiivisen muutoksen käsitteeseen perustuva selitys lähtee siitä, että useat puheena olevat suuntasijojen käytöt sisältävät muutakin kuin spatiaalista merkitystä. Fiktiivisellä muutoksella eli *fiktiivisellä dynaamisuudella* tarkoitetaan kognitiivisessa kielitieteessä staattisen tilanteen kuvaamista perusmerkitykseltään dynaamisia ilmauksia käyttäen. Tämän käytön motivaationa ajatellaan olevan tilanteen dynaaminen käsitteistys, jossa sitä tarkastellaan suuntaisesti puhujan valitsemasta näkökulmasta (esim. Langacker 1991b: luku 5; Talmy 2000: luku 2). Kanonisia esimerkkejä fiktiivisestä muutoksesta ovat *fiktiivisen liikkeen* (käytössä on myös termi *subjektiivinen liike*) ilmaukset, sellaiset pitkänomaisen olion sijaintia kuvaavat lauseet kuin *Tie menee Turusta Helsinkiin* ja *Polku nousee kohti vuoren huippua*, joissa käytetään liikeverbiä ja suuntaisia paikanilmauksia huolimatta siitä, että itse tarkoitetilanne on staattinen. Fiktiivinen muutos on yläkäsite, joka kattaa fiktiivisen liikkeen ilmausten lisäksi muutkin sellaiset ilmaustyyppit, joissa staattista suhdetta kuvataan perusmerkitykseltään muutoksellisilla elementeillä. Toinen esimerkki fiktiivisestä muutoksesta ovat Sweetserin (1997) tarkastelemat muutosverbien sellaiset käytöt, joissa ei ilmaista yhden yksilön kokemaa todellista muutosta vaan verrataan useaa eri yksilöä keskenään jonkin ominaisuuden suhteen. Esimerkiksi lause *Puut lyhenevät, kun matkustat pohjoiseen* ei tarkoita sitä, että tiettyjen puuyksilöiden pituus muuttuisi, vaan sitä, että pohjoisempina kasvavat puut ovat etelämpänä kasvavia puita lyhyempiä. Edellä käsiteltyjen, kognitiivista muutosta kuvaavien esimerkkien osalta taas fiktiivinen muutos toteutuu niin, että kognitiiviseen kenttään siirtyvä olio samalla fiktiivisesti poistuu spatiaalisesta paikasta (*löytää jostakin*), ja vastaavasti kognitiivisesta kentästä poistuva olio samalla siirtyy fiktiivisesti spatiaaliseen paikkaansa (*unohtaa jonkin*).

Ylipäätään monenlaisia mentaalisia suhteita ilmaistaan suomessa ikään kuin niihin liittyisi suuntaisuus ja liike. Alhoniemi (1975) käyttää termiä *kognitiivinen siirtymä* sentyyppisistä ilmauksista kuin *Luin asian kirjasta*, *Näin televisiosta uutiset* ja *Huomaan kasvoistasi, että olet väsynyt*. Näissä lauseissa objektin tarkoitteena on tajunnansisältö ('asia', 'uutiset' ja 'väsyneisyys'), jonka tulkitaan siirtyvän erosijan ilmaisemasta paikasta kokijan tietoisuuteen. Tällöin esimerkiksi aistihavainto, jonka perusteella havaitsija tekee jonkinlaisen päätelmän tai kokee elämyksen, hahmottuu tajunnansisällön liikkeeksi. Tajunnansisällön lähtöpaikkaa ilmaistaan erosijalla, vaikka varsinaista spatiaalista liikettä tilanteessa ei esiinnykään eikä itse tajunnansisältökään poistu lähtöpaikastaan päätyessään osaksi havaitsijan tietoisuutta.

Vastaavasti voidaan ajatella, että ilmaus *Pekka unohti sateenvarjon junaan* sisältää 'jäämisen' merkityksen lisäksi myös kognitiivisen siirtymän merkityksen, sillä se ilmaisee ärsykkeen roolissa olevan sateenvarjon (sen representaation) poistumista kokijan eli Pekan kognitiivisesta kentästä. Alhoniemen (1975) tarkastelemista kognitiivisen siirtymän ilmauksista tämä esimerkki eroaa siinä, että objektin tarkoitteena on konkreettinen esine eikä abstrakti tajunnansisältö. Silti ilmaustyyppien voidaan ajatella edustavan samaa yleistä suuntasijojen käyttöperiaatetta, jossa kognitiivisesta kentästä tai esimerkiksi omistajan hallusta poistuminen esitetään tulosijaisella paikanilmauksella (*unohtaa ~ jättää jokin johonkin*) ja kognitiiviseen kenttään tai haltuun siirtyminen vastaavasti erosijaisella paikanilmauksella (*löytää ~ ostaa ~ huomata ~ lukea jokin jostakin*).

Samantyyppistä suuntaisuutta esiintyy myös monissa tajunnantilan muutosta ilmaisevissa lauseissa: ihminen voi esimerkiksi *herätä sohvalta* tai *nukahtaa lattialle*. Näissä

lauseissa kognitiivinen siirtymä ei suhteudu ulkopuolisen kokijan havaintopiiriin vaan muutoksen kokijan omaan tietoisuustilaan, jonka muuttumiseen näyttää samoin kytkeytyvän fiktiivinen liike suhteessa paikkaan. Suomen kielen edustamassa käsitteistyksessä abstraktit olotilat esitetään näin ollen suorassa vuorovaikutuksessa spatiaalisten tilojen kanssa: samaan tapaan kuin siirtyminen uuteen sijaintipaikkaan edellyttää entisestä sijaintipaikasta poistumista, myös siirtyminen uuteen kognitiiviseen tilaan tai olotilaan hahmotuu fiktiivisenä liikkeenä pois spatiaalisesta sijaintipaikasta.

JÄÄDÄ-VERBIN SANAKIRJAMERKITYKSET

Suomen kielen perussanakirja (PS) antaa *jäää-* ja *pysyä-*verbien perusmerkityksistä lähes identtiset kuvaukset: *pysyä-*verbin ensimmäisenä merkityksenä on 'olla jatkuvasti jossakin paikassa t. asemassa, pysytellä, olla poistumatta jostakin, olla muuttamatta paikkaa'; *jäää-*verbin ensimmäinen merkitys taas on 'olla lähtemättä, palaamatta, tulematta mukaan; pysyä jossakin'. Sanakirjan mukaan siis verbien perusmerkityksissä on hyvin paljon yhteistä: ne kuvaavat jatkuvaa paikassa (tai olotilassa tms.) olemista ja kontrastoiivat jatkuvan olemisen mahdolliseen paikasta poistumiseen, joka jää toteutumatta.

Jos kuitenkin tarkastellaan verbien muita merkitystehtäviä, huomataan, että niiden tehtäväkentät eroavat toisistaan suurestikin. Seuraavaksi esittelen PS:n mainitsemat *jäää-*verbin muut merkitykset ja vertaan niitä *pysyä-*verbin merkityksiin vastaavissa konteksteissa silloin, kun *pysyä-*verbin käyttö olisi mahdollista. En esittele *pysyä-*verbin sanakirjakuvausta samalla tavoin yksityiskohtaisesti, koska verbi toimii kirjoituksessani lähinnä taustana *jäää-*verbin käsittelylle.

*Jäää-*verbin merkityksiä PS erottaa yhdeksän; verbi on siis vahvasti polyseeminen. Edellä mainitun ensimmäisen (1) merkityksen ('olla lähtemättä, palaamatta, tulematta mukaan; pysyä jossakin') voi katsoa edustavan verbin spatiaalista peruskäyttöä ja juuri sitä käyttöä, jonka perusteella edellisessä luvussa käsitellyn tutkimuskirjallisuuden merkityskuvaukset ja rinnastukset esimerkiksi indoeurooppalaisiin kieliin on esitetty. Tähän ryhmään kuuluva, sanakirjan esimerkkien kautta esille nouseva alamerkitys on 'jäää pois jostakin (esim. myöhästymisen takia)' (*jäää junasta*), joka poikkeaa perustyyppistä sikäli, että siinä käytetään erosijaa kuvaamaan toteutumatta jäänyttä spatiaalista suhdetta.

PS:n ryhmään 2 kuuluvat merkitystä 'tulla jonkun tehtäväksi, huoleksi, omaisuudeksi tms. (toisten luopumisen, tekemättä jättämisen tms. takia)', siis lähinnä habitiivista 'haltuun jäämistä' kuvaavat ilmaukset, esimerkiksi *Asia jäi minun huolekseni, Työn hankalin osa jäi sihteerille*. Merkitykseltään tällaiset lauseet ovat ensimmäisen ryhmän lauseita selvemmin muutoksellisia, sillä ne kuvaavat usein abstraktin asian inkoatiivista hallussaolemista, vaikka mahdollinen on myös jatkuvan hallussaolon tulkinta. Niihin sisältyy samalla implikaatio siitä, että kuvatun hallussaolosuhteen alkaminen johtuu jonkin toisen, projisoidun hallussaolosuhteen toteutumatta jäämisestä: esimerkiksi lause *Asia jäi minun huolekseni* implikoi, että kukaan muukaan ei ottanut asiaa huolehtiakseen. Tässä kontekstissa esiintyessään *pysyä-*verbi saisi puhtaasti staattisen tulkinnan, sillä se kuvaisi jatkuvaa hallussaoloa: *Asia pysyi minun huolenani, Työn hankalin osa pysyi sihteerillä*. Tässä merkitysero *jäää-* ja *pysyä-*verbien välillä ilmeneekin selkeämpänä kuin verbien spatiaalisessa peruskäytössä (ryhmä 1).

Ryhmänä 3 Perussanakirja mainitsee merkityksen 'sästyä, säilyä', esimerkiksi *Laudoista jäi hukkapaloja, Palkasta jää säästöönkin, Talosta ei tulipalossa jäänyt mitään jäljelle*. Tähän ryhmään kuuluvana alamerkityksenä mainitaan myös merkitys 'jäädä jonkun kuoltua jälkeen, perinnöksi', esimerkiksi *Häneltä jäi vaimo ja viisi pientä lasta, Kauppiaalta jäi iso perintö*. Nimenomaan tämän ryhmän ilmauksissa 'jäämiseen' näyttääkin yhdistyvän jonkin muun olion tai laajemman kokonaisuuden poistuminen tilanteesta tai olotilasta. Tässä ryhmässä tilanmuutos ei näin ollen ole pelkästään projisoitu vaan todellinen, mutta subjektin tarkoite itse ei siihen osallistu: muiden olioiden tai aineksen tilasta poistuminen kontrastoituu subjektin tarkoitteen paikoilleen jäämiseen. Kiinnostavaa on myös se, että sanakirjan esimerkeissä esiintyvät paikallissijailmaukset ovat nyt erosijaisia ja niillä ilmaistaan nimenomaan sitä laajempaa kokonaisuutta, josta 'jäljelle jäävä' osa erkaantuu. Myös tulosijainen paikanilmaus olisi kuitenkin mahdollinen: *Kattilaan jäi vielä puuroa*.

Ryhmänä 4 Perussanakirjassa mainitaan 'jäljen, vaikutelman tms. säilymistä' ilmaisevat lauseet, esimerkiksi *Lasiin jäi naarmu, Vaatteisiin jäi paha haju*. Sanakirjan omien esimerkkien valossa tämän ryhmän lauseet näyttävät kuitenkin kykenevän ilmaisemaan yhtä hyvin tarkoitteen olemaan tuloa kuin sen »säilymistä» ('lasiin syntyi naarmu', 'vaatteisiin tarttui haju'). Tällaisen tulkinnan saadessaan nämäkin lauseet ovat merkitykseltään muutoksellisia.

Sekä ryhmän 3 että ryhmän 4 lauseet ovat lähinnä eksistentiaalisia, 'olemaan tuloa' ilmaisevia, mikä näkyy niiden merkityksen lisäksi myös morfosyntaktisesti siitä, että sanakirjan esimerkeissä esiintyy partitiivisubjekteja. Esimerkit kuvaavat tilanteita, joissa tarkoitteen olemassaolo alkaa jonkin implisiittisen tapahtuman tai teon seurauksena (*Lasiin jäi naarmu*) tai jonkin suuremman kokonaisuuden osa jää paikkaan muun kokonaisuuden poistuessa siitä (*Laudoista jää hukkapaloja*). *Pysyä*-verbin käyttö ryhmän 3 lauseissa ei olisi mahdollista, ja ryhmän 4 lauseissa verbi kuvaisi jälleen jatkuvaa tilassa oloa, esimerkiksi *Haju pysyi vaatteissa*. Ryhmän 4 esimerkkien muutoksellisen tulkinnan aiheuttaakin ennen kaikkea esimerkkilauseiden eksistentiaalinen rakenne. Juuri eksistentiaalisina ne voivat kuvata subjektinsa tarkoitteen (esimerkeissä naarmun ja pahan hajun) olemaan tuloa, mutta jos lauseista tehdään rakenteeltaan ei-eksistentiaalisia, ne saavat myös *jäädä*-verbin kanssa luontevasti 'jatkuvan olemassaolon' merkityksen. Niinpä lauseet *Naarmu jäi lasiin* ja *Paha haju jäi vaatteisiin* voivat kuvata tilanteita, joissa naarmun ja hajun olemassaolo jatkuu esimerkiksi huolimatta siitä, että niitä on yritetty poistaa vaikkapa hiomalla lasia tai tuulettamalla vaatteita. Tällöin muutos jää jälleen pelkäksi 'ei-poistumiseksi', siis poikkeamaksi projisoidusta tapahtumien kulusta.

Ryhmänä 5 PS mainitsee merkityksen 'tulla lykätyn vastaisuuteen; tulla lopetetuksi, hylätyksi, laiminlyödyksi', esimerkiksi *Asia jäi ja jäi, Astiat jäivät pesemättä*. Ryhmä 6 taas koostuu olotilaa ilmaisevista käytöistä, joiden merkityksenä on 'säilyä jossakin tilassa, asemassa, jonkinlaisena', esimerkiksi *Voin jäädä odottamaan, Laki jäi voimaan, Ovi jäi raolleen*. Ryhmien esimerkkien merkitykset kuvaavat lähinnä 'jatkuvaa olotilassa oloa' ja implikoivat samalla jonkin muutoksen tapahtumatta jäämistä. Esimerkit muistuttavat tässä suhteessa merkitykseltään *jäädä*-verbin spatiaalista peruskäyttöä ('jatkuvaa paikassa olemista'). Subjektin tarkoite on niissä yleensä eloton ja rooliltaan kohteen kaltainen sikäli, että toteutumatta jäänyt, implisiittiseksi jätetyn agentin aiheuttama muutos olisi kohdistunut siihen.

▷

Ryhmä 7 muodostuu olotilanmuutosta kuvaavista ilmauksista (’joutua, tulla johonkin asemaan, tilaan tms.’), jotka muistuttavat aiempaa käsiteltyjä vironkielisiä esimerkkejä: *jääda leskeksi, jääda ruoatta, jäi osattomaksi kiitoksista, jäi kiinni varkaudesta*. Ne ovat muutoksellisuuden kannalta lähinnä inkoatiivisia, sillä niissä olotilaan yleensä siirrytään. Ryhmä 8 taas kuvaa ’jättäytymistä, siirtymistä’, siis volitionaalista tilanmuutosta, esimerkiksi *jääda eläkkeelle*. Viimeisenä mainittu ryhmä 9 puolestaan ilmaisee merkitystä ’tulla jätetyksi jälkeen, taakse, huonompaan asemaan’, esimerkiksi *alkoi jääda joukosta, jäi kaksi metriä voittajasta, Kaupunki jäi taaksemme, Nuoruus on jäänyt taakse*. Mainitut kolme ryhmää ovat merkitykseltään muutoksellisia: ryhmien 7 ja 8 ilmauksissa oli siirtyä uuteen olotilaan jäämällä tai jättäytymällä pois aiemmin vallinneesta, implisiittisestä olotilasta (esim. eläkkeelle jäädessään työelämästä). Ryhmän 9 tapauksissa taas ilmaistaan subjektin tarkoitteen ja jonkin muun entiteetin (yleensä liikkeessä olevan olion tai olioryhmän) välisen etäisyyden asteittaista kasvamista.

Edellä käsiteltyjä sanakirjamerkityksiä tarkastelemalla voi huomata, että *jääda* on hyvin monimerkityksinen verbi. Tutkimuskirjallisuudessa esitetyt kuvaukset *jääda*-verbin merkityksistä ovat kuitenkin pohjautuneet yksipuolisesti verbin spatiaaliseen perusmerkitykseen, kun taas abstrakteille merkitysalueille sijoittuvat tehtävät ovat jääneet huomiotta. Spatiaalisen, ’jatkuvaan paikassa oloa’ kuvaavan perusmerkityksensä lisäksi verbillä on erityisesti abstrakteilla merkitysalueilla (hallussaolo, olotilanmuutos) runsaasti myös muutoksellisia merkityksiä, joissa se kuvaa inkoatiivista tilaa. Jopa samalla merkitysalueella, esimerkiksi olotilanilmauksissa, verbin tulkinta vaihtelee tapauksittain: se voi ilmaista yhtä hyvin jatkuvaa kuin alkavaa olotilaa. Tässä suhteessa artikkelini johdantoluvussa mainittu viron *jääda*-verbin muutoksellinen käyttö ei ole suomellekaan vieras, vaikka virossa verbin tällainen käyttö lieneekin laajempaa. Vertailu *pysyä*-verbiin paljastaa myös, että kaikissa niissä tapauksissa, joissa *pysyä*-verbi olisi mahdollinen *jääda*-verbin tilalla, se ilmaisisi puhtaasti staattisia suhteita: jatkuvaa sijaintia paikassa tai muunlaisessa ulottuvuudessa.

JÄÄDÄ-VERBIN MERKITYS LAUSEESSA

JÄÄDÄ-VERBIN ASPEKTUAALINEN MERKITYS

Aspektuaalisessa verbiluokittelussa verbejä ja laajemmassa mielessä kokonaisia lauseita on tapana jakaa ryhmiin sen mukaan, millainen niiden ilmaiseman tilanteen sisäinen aikarakenne on. Karkea jakolinja kulkee aspektiltaan rajattua ja aspektiltaan rajaamatonta tilannetta kuvaavien ilmausten välillä. Aspektiltaan rajattu on sellainen tilanne, johon sisältyy jonkinlaisen päätepisteen saavuttaminen; tämän jälkeen tilanne ei voi enää jatkua. Rajattu tilanne voi olla hetkellinen (puntuaalinen; *Hän saapui kotiin*) tai pitempikkestoinen (*Hän rakensi talon*), kunhan se johtaa päätepisteeseen. Rajaamaton tilanne taas ei johda päätepisteeseen. Se voi olla dynaaminen eli muutoksellinen (*Hän ui ~ lukee*) tai staattinen (*Hän osaa viittä kieltä*). Suomessa aspektia voidaan tunnetusti ilmaista verbin merkityksen lisäksi myös muun muassa objektin sijan vaihtelulla (*Hän rakensi talon ~ taloa*) sekä erilaisilla määritteillä, jotka asettavat tilanteelle ajallis-paikalliset rajat (esim. lause *Hän ui rantaan* kuvaa rajattua tilannetta, sillä kun rantaan on päästy, on tilannekin

ohi). Erilaisen tilanteiden aspektuaalisia yksityiskohtia en tässä voi esitellä laajemmin; hyviä esityksiä aiheesta ovat muun muassa Leino (1991) ja Heinämäki (1994). Tarkasteleminen kuitenkin lyhyesti *jäädä*-verbin aspektuaalista perusluonnetta nimenomaan sen kuvaaman tilanteen keston näkökulmasta.

Klassinen suomen kielen aspektitesti on objektinsijaisen määrän ilmauksen eli niin sanotun osman sopivuus lauseeseen. Normaalisti osma voi esiintyä vain aspektiltaan muutoin rajaamattomassa lauseessa, jolloin sen tehtävänä on esittää tilanteen ajalliset tai muunlaiset rajat: *Pekka hölkkäsi metsässä **tunnin**, Liisa rakensi taloa **vuoden***. Aspektiltaan rajattua tilannetta kuvaavassa lauseessa osma taas ei perussäännön mukaan voi esiintyä (**Pekka saapui metsään **tunnin**, *Liisa rakensi talon **vuoden***). Aspektiltaan rajatun lauseen kuvaaman tilanteen kesto voidaan ilmaista esimerkiksi inessiivimuotoisella keston adverbialilla, joka ilmaisee osmaa väljemmin tapahtuman keston temporaalisen kehityksen, jonka sisään lauseen kuvaama tilanne sijoittuu (*Pekka saapui metsään tunnissa, Liisa rakensi talon vuodessa*; rajattuuden ilmaisukeinojen tehtävistä tarkemmin ks. Leino 1991).

Jos *jäädä* ja *pysyä* ilmaisisivat molemmat 'jatkuvaa paikassa sijaintia', niiden voisi ajatella kuuluvan aspektuaalisesti samaan verbityyppiin, rajaamatonta tilaa ilmaiseviin verbeihin. Kuitenkin verbien aspektin tarkastelu osoittaa helposti, että ainoastaan *pysyä* ilmaisee tällaista tilaa, kun taas *jäädä* käyttäytyy punktuaalisen verbin tavoin. Verbeistä ainoastaan *pysyä* hyväksyy kestoja ilmaisevan osman: lause *Hän pysyi kotona tunnin* on luonteva, kun sitä vastoin lause **Hän jäi kotiin tunnin* on mahdoton. Tämän perusteella *jäädä*-verbi ei siis kuvaakaan rajaamatonta vaan nimenomaan rajattua, jopa punktuaalista aspektia; poikkeuksena ovat verbin sellaiset käytöt, joissa se ilmaisee asteittaista muutosta (PS:n ryhmä 9, esim. *Hiihtäjä jäi kilpakumppaneistaan jälkeen 3 minuuttia ~ 300 metriä*). Tällöinkin sen merkitys on nimenomaan muutoksellinen, sillä tässä tyyppissä 'jäävän' tarkoitteen ja tilanteen jonkin muun osallistujan välinen etäisyys kasvaa.

Vaikka aspektiltaan rajattujen tilanteiden kestoja ei voidakaan ilmaista osmalla, kieli tarjoaa muunlaisia keinoja keston ilmaisemiseen. Tyypillisin lienee jo edellä puheena ollut inessiivimuotoinen keston ilmaus, mutta myös translatiivilla voidaan ilmaista etenkin inkoatiivisen tilanteen kestoja, esimerkiksi *Istuin sohvalle muutamaksi minuutiksi* (tällaisista keston ilmauksista ks. Alhoniemi 1979). Tällöin lauseen verbi tulkitaan aspektiltaan punktuaaliseksi ('istahdin') ja translatiivimuoto ilmaisee tästä punktuaalisesta muutoksesta alkavan staattisen tilan kestoja. Vastaavassa olosijan ja osman sisältävässä lauseessa *Istuin sohvalla muutamaksi minuutin* taas kuvataan juuri verbin ilmaiseman toiminnan — tässä 'jatkuvan istumisen' — kestoja. Koska *jäädä* on punktuaalinen verbi, senkin yhteydessä tilanteen kestoja voidaan ilmaista translatiivimuotoisen adverbialin avulla: lauseessa *Hän jäi kotiin tunniksi* translatiivi ilmaisee 'jäämisestä' alkunsa saavan staattisen tilanteen ('olemisen') kestoja. Verbi *pysyä* puolestaan ei saa translatiivimuotoista keston ilmausta: **Hän pysyi kotona tunniksi* on mahdoton. *Jäädä*-verbin punktuaalisuus näkyy myös muunlaisten jatkuvaa tilannetta ilmaisevien ajan adverbialien yhteydessä. Lause *Pekka jäi jatkuvasti kotiin* tulkitaan aspektiltaan iteratiiviseksi eli hetkellisistä, toistuvista komponenttitilanteista koostuvaa tilannetta kuvaavaksi toisin kuin lause *Pekka pysyi jatkuvasti kotona*, jossa kuvataan staattisena jatkuvaa tilaa.

Erilaiset keston ilmaukset osoittavat, että *jäädä*-verbi on punktuaalinen ja inkoatiivinen: verbi ilmaisee staattisen sijaintitilanteen alkamista, mutta staattisen sijainnin kuvaava-

▷

minen jää sen merkityksessä taka-alalle. Inkoatiivinen merkitys ei riipu siitä, onko tilannetta edeltänyt samanlainen tila (samassa paikassa tai olotilassa oleminen: *Pekka jäi aamulla kotiin* 'jatkoj kotona olemistaan') vai jonkinlainen muu tila (*Pekka jäi leskeksi* 'leskeytyi'). *Jäädä*-verbi kiinnittää huomion vain tilanteen alkuketkeen ja jättää alkuketkeä seuraavaan sekä sitä mahdollisesti edeltäneen staattisen sijaintisuhteen taka-alalle. Sitä vastoin *pysyä* on aspektiltaan aidosti rajaamaton verbi, joka kuvaa jatkuvaa samassa paikassa sijaintia sellaisenaan.

JÄÄDÄ, PYSYÄ JA IMPLIKOITUVA LIIKE

Jäädä- ja *pysyä*-verbien välisiä merkityseroja voidaan tarkastella myös sellaisissa ilmauksissa, joissa kuvataan jonkinlaisessa liikkeessä olemisen tilan jatkumista. Perustapauksessahan 'jäämistä' ja 'pysymistä' kuvaavat lauseet esittävät paikallaan pysyvän olion sijaintia rajatussa tilassa ('jatkovaa tilassa olemista'), ja juuri tällöin niiden merkityksistä korostuvat sellaiset piirteet, jotka ovat niille yhteisiä. Sitä vastoin erilaista väylillä tai suunnissa liikkumista implikoivissa lauseissa verbien merkitysero käy selvemmin esille.

Pysyä-verbiä voidaan käyttää ilmaisemaan liikkeessä olevan olion jatkuvaa sijaintia liekeväylällä. Olennaista on tällöin vain se, että tilanne jatkuu ennallaan eikä liikkuva olio poistu väylän rajojen ulkopuolelle. Esimerkiksi lause *Auto pysyi tiellä* voi siten kuvata tilannetta, jossa auto on liikkeessä ja etenee tietä pitkin, kunhan se ei poistu tieltä esimerkiksi suistumalla ojaan. Sitä vastoin lause *Auto jäi tielle* ilmaisee todennäköisesti tilannetta, jossa väylän suuntaista liikettä ei esiinny tai liike lakkaa (auto pysähtyy). Tällaisessa minimiparissa *pysyä* korostaa siis tilanteen jatkumista ennallaan, eikä sen merkityksen kanssa ole ristiriidassa se, että ennallaan jatkuva tilanne sisältää liikkeen (vrt. *Auto pysyi liikkeellä*, *Lentokone pysyi ilmassa*, *Hevonen pysyi parhaassa vauhdissaan koko juoksun ajan*). *Jäädä*-verbi taas ilmaisee nytkin punktuaalista muutosta, josta seuraa staattisen tilan alkaminen.

Pysyä-verbin merkitykseen tuntuu kuuluvan myös eräänlainen jatkuvuuden voimadynaaminen komponentti, joka *jäädä*-verbiltä puuttuu (voimadynamiikasta yleisesti ks. Talmy 2000: luku 7). *Pysyä* voi nimittäin kuvata tilannetta, jossa olion sijainti paikassa jatkuu huolimatta siitä, että siihen vaikuttaa jatkuvasti jokin muutokseen pyrkivä vastavoima, joka voi olla esimerkiksi maan vetovoima tai luonnonvoima. Esimerkiksi lauseissa *Linnunpönttö pysyy puussa* ('ei putoa') ja *Puu pysyi pystyssä eilissä myrskyssä* ('ei kaatunut') verbi *pysyä* implikoi voimien vuorovaikutusta, jossa vastavoima (maan vetovoima tai myrsky) ei pysty voittamaan sitä voimaa, joka pitää subjektin tarkoitetta paikallaan. Lisäksi jälkimmäinen lause tuntuu osin tempuksensa ja osin merkityksensä kokonaisvaltaisuuden vuoksi ilmaisevan tällaisen voimadynaamisen vuorovaikutuksen lopputulosta. Siinä *pysyä*-verbi saa aspektiltaan lähes teelisen tulkinnan: 'pysyminen' on kokonaisuutena tarkasteltuna tuloksellista, koska se jatkuu yli vastavoiman koko vaikutusajan eikä vastavoima kykene sitä kumoamaan.

Vastaavat *jäädä*-verbilliset lauseet kiinnittäisivät huomion vain tilanteen lopputulokseen, ja niistä selvästikin puuttuisi tällainen voimadynaaminen merkitys. Esimerkiksi lause *Linnunpönttö jäi puuhun* ei saa voimadynaamista tulkintaa, jossa puussa sijainti esitettävsiin tuloksena »kampailusta» maan vetovoimaa vastaan. Lause tuntuu ilmaisevan pelk-

kää tilasta poistumatta jäämistä. Samoin lause *Puu jäi pystyyn* kuvaa punktuaalista tilanetta eikä jatkuvaa voimadynaamista vuorovaikutusta. Tämä merkitysero on hyvin soinnussa sen edellisessä alaluvussa esitetyn havainnon kanssa, että *jäädä* on aspektiltaan punktuaalinen verbi, joka ilmaisee staattisen sijaintitilanteen alkua.

Hiukan erilaisia implisiittiseen liikkeeseen kytkeytyviä merkityseroja voidaan havaita lauseissa, joissa *jäädä*- ja *pysyä*-verbeillä kuvataan paikallaan olevan olion sijaintia suhteessa toiseen, liikkeessä olevaan olioon. Verbien ero ilmenee lauseparissa *Vesitorni pysyi takanamme* ja *Vesitorni jäi taaksemme*, joista jälkimmäinen edustaa edellä kuvattua PS:n antamaa *jäädä*-verbin merkitysryhmää 9 ('jääda jälkeen'). Koska vesitorni on paikallaan pysyvä rakennus (vrt. esim. lauseeseen *Pekka pysyi takanamme*), tulkitaan ensimmäinen lause niin, että henkilöiden asento suhteessa vesitorniin pysyy ennallaan, toisin sanoen torni on heistä katsottuna takana päin. Sitä, ovatko henkilöt liikkeessä ja kasvaako heidän ja vesitornin välinen etäisyys, lause ei varsinaisesti kerro. Lause *Vesitorni jäi taaksemme* taas implikoi (yhdessä tulkinnassaan) selvemmin liikettä, jossa henkilöiden etäisyys vesitorniin kasvaa. Tulkinta on mahdollinen, koska sellaiset ilmaukset kuin *takana* tai *taakse* ilmaisevat ennen kaikkea sijaintia akselilla suhteessa tiettyyn kiintopisteeseen mutta eivät sijaintia rajatussa tilassa.

Kuten edellä on käynyt ilmi, etenkin olotilaa ilmaisevalla *jäädä*-verbillä on myös 'olotilaan siirtymistä' ilmaiseva merkitys: *Hän jäi leskeksi* 'leskeytyi', *Maito jää kohtaan vanhaksi* 'vanhenee'. Spatiaalisissakin suhteissa *jäädä* voi joskus saada 'siirtymän' merkityksen ainakin siinä mielessä, että subjektin tarkoitteen ja tilan suhde muuttuu, vaikka tämä muutos johtuisikin tilan omasta liikkumisesta (*Hän jäi auton alle*). *Jäädä* voi ilmaista myös merkitystä 'jääda kiinni, vangiksi tms.', jossa subjektin tarkoitteen ja tilan suhde muuttuu siten, että subjektin tarkoite ei pysty poistumaan tilasta (*Hiiri jäi loukkuun*, *Eläintenhoitaja jäi vangiksi leijonan häkkiin*, *Ahven jäi katiskaan*, *Perhonen jäi haaviin*). Tällaisissa lauseissa ei useinkaan ilmaista tilassa olon jatkumista vaan nimenomaan muutosta tilan ja subjektin tarkoitteen suhteessa; joissain tapauksissa (*Perhonen jäi haaviin*) siihen saattaa liittyä myös suoranainen 'tilaan siirtymisen' merkitys.

Edellä on puhuttu paljon siitä, että *jäädä*-verbi ilmaisee punktuaalista muutosta, tapahtumien projisoidusta kehityskulusta poistumista ja tilaan tai olotilaan jättäytymistä vastakohtana siitä poistumiselle. Toisinaan tämänkaltainen kehityskulku ei kuitenkaan ole pelkästään projisoitu vaan saattaa liittyä todelliseen liikkeeseen, joka lakkaa. Lauseissa *Tämä juna jää Seinäjoelle*, *Poliisiauto jäi pankin eteen seuraamaan tilannetta* tai *Ilta-kävelyllämme jääme erään näyteikkunan ääreen ihmettelemään uutta muotia* verbi *jäädä* voi ilmaista konkreettisesti 'pysähtymistä' (vrt. myös yllä käsiteltyn *Auto jäi tielle*-tyyppiin) ja sitä, että liike ei etene pysähtymispaikan tuolle puolen. Tällöin juuri liikkeen jatkuminen edustaisi sitä projisoitua muutosta, johon *jäädä*-verbin ilmaisema inkoatiivinen staattinen sijainti kontrastoituu.

VOLITIONAALISUUS JA IMPLISIITTISET AIKASUHTEET

Jäädä-verbin eri merkitysten vertailun kannalta kiinnostavaa on pohtia myös sitä, milloin verbin tulkinta on volitionaalinen eli tahdonalainen ('jättäytyä?'), milloin ei. Volitionaalisuutta koskeva tulkinta nimittäin vaikuttaa myös siihen, millaisiin implisiittisiin aikasuhteisiin 'jäämisen' ymmärretään kytkeytyvän. Volitionaalisuuden keskeinen kriteeri on

subjektin tarkoitteen elollisuus, mutta tulkintaan vaikuttaa myös muun muassa se, onko kuvattu paikka tai olotila sellainen, että siellä pysyttelemine tai sieltä poistuminen on subjektin tarkoitteen omassa vallassa. Esimerkiksi sellaisten lauseiden kuin *Minna jäi hiekkalaatikolle* tai *Jussi jäi koti-isäksi* tulkinta voi luontevasti (vaikkakaan ei välttämättä) olla volitionaalinen: subjektin tarkoite tekee itse sijaintiaan koskevan ratkaisun, jossa se joko jättää poistumatta tilasta (*Minna jäi 'jättäytyi' hiekkalaatikolle*, *Liisa jäi 'jättäytyi' yhä vartioon*) tai siirtyy tilaan (*Heikki jäi 'pysähtyi' näyteikkunan ääreen*, *Jussi jäi 'ryhtyi' koti-isäksi*). Sitä vastoin lauseissa *Yleisö jäi lukkojen taakse* ja *Pekka jäi leskeksi* tulkinta ei todennäköisesti ole volitionaalinen: niissä subjektin tarkoite jatkaa olemistaan tilassa tai joutuu tilaan, jossa oleminen ei ole sen omassa vallassa. Tällainen tulkinta on tyypillinen etenkin elotontarkoitteisen subjektin sisältävissä lauseissa, esimerkiksi *Kirja jäi kotiin* tai *Puu jäi pystyyn*.

Volitionaalisuustulkinta vaikuttaa myös 'jäämisen' implisiittisiin aikasuhteisiin, jotka kytkevät sen tapahtumaa edeltävään ja sitä myöhempään aikaan. Edellisessä alaluvussa käsitellyt *jäädä*-verbin eri tulkinnat voidaan jakaa aikasuhteita koskevien implikaatioiden perusteella karkeasti kahteen ryhmään, joita voi nimittää »menneisyyteen suuntautuvaksi» ja »tulevaisuuteen suuntautuvaksi» tulkinnaksi. Menneisyyteen suuntautuva tulkinta kontrastoi 'jäämisen' sitä edeltäneeseen tilasuhteeseen ja nousee esille etenkin silloin, kun 'jääminen' tulkitaan muutokselliseksi. Tällöin 'jääminen' on poistumista aiemmin vallinneesta asiointilasta. Tulevaisuuteen suuntautuva tulkinta taas kytkee 'jäämisen' siitä alkunsa saavaan staattiseen sijaintitilanteeseen. Asia voidaan muotoilla niinkin, että 'jäämisestä' saa alkunsa 'oleminen' eli staattinen, jatkuva tilasuhte, joka voi lauseen merkitysrakenteessa olla joko etualalla tai taka-alalla. Se, missä määrin 'oleminen' nousee lauseen merkityksessä esille, riippuu kontekstista ja erityisesti siitä, miten muutosaltis alkunsa saava tilasuhte on. Erityisen muutosaltis se lienee silloin, kun verbin tulkinta on volitionaalinen, sillä tällöin tilaan jäävä olio on elollinen ja sillä on mahdollisuus itse poistua tilasta milloin haluaa, joten tilassa olemisen kesto perustuu olion omaan valintaan. Sitä vastoin tapauksissa, joissa tilaan jäävä olio on eloton tai jossa sillä ei ole mahdollisuutta itse ratkaista tilasuhteen kesto, alkava tilasuhte ei nouse samalla tavoin esille, vaan 'jääminen' hahmottuu ennen kaikkea punktuaalisesti: kun tilaan jääminen on tavalla tai toisella ratkennut, ei tilanne voi enää muuttua ilman ulkopuolisen voiman vaikutusta. Ei-volitionaalisessa tulkinnassa tuntuu olevan myös volitionaalista tulkintaa vahvempi implikaatio siitä, että subjektin tarkoitteen tilaan jäämiseen liittyy jonkin muun olion poistuminen tilasta. Tällöin 'jääminen' hahmottuu lähinnä hetkelliseksi 'jätetyksi tulemiseksi'. Ero näkyy esimerkiksi lauseparista *Pekka jäi sohvalle* (volitionaalisesti tulkittuna) vs. *Lehti jäi sohvalle*. Ensimmäinen, tarkoitteeltaan elollisen subjektin sisältävä lause nostaa nähdäkseni 'jäämisestä' alkavan 'olemisen' merkityksen esille suuremmissa määrin kuin jälkimmäinen lause, jonka subjekti on tarkoitteeltaan eloton ja joka tuntuu fokusoituvan nimenomaan hetkelliseen 'jäämiseen', ei siitä alkunsa saavaan staattiseen 'olemiseen'.

JÄÄDÄ-VERBIN EKSISTENTIAALINEN MERKITYS

Jäädä- ja *pysyä*-verbejä erottaa osaltaan myös se, että verbeistä vain *jäädä* voi ilmaista eksistentiaalista merkitystä, ja se sopii *pysyä*-verbiä selvästi luontevammin eksistentiaali-

lauseeseen (partitiivisubjektin yhteyteen): *Pihalle jäi sotilaita taloa vartioimaan, Katsikaan jäi monenlaisia kaloja, Kattilaan jäi vielä puuroa*. Tällaisissa eksistentiaalilauseissa on usein ilmaistavana ’jäljelle jäämisen’ merkitys (PS:n merkitys 3): jostain suuremmasta kokonaisuudesta tilaan jää osa. Muidenkin PS:n mainitsemien merkitysryhmien yhteydessä voi kuitenkin esiintyä eksistentiaalista käyttöä: *Pihalle jäi miehiä seisoskelemaan* (’olla poistumatta paikasta’, merkitysryhmä 1), *Sihteerille jäi kaikenlaisia tehtäviä* (’jäää jonnekun tehtäväksi’, merkitys 2), *Lasiin jää sormenjälkiä* (’jäljen, vaikutelman tms. säilyminen’, merkitys 4), *Tekemättä jäi paljon erilaisia töitä* (’tulla laiminlyödyksi’, merkitys 5), *Voimaan jäi vielä useita kyseenalaisia sääntöjä* (’jäää voimaan’, merkitys 6), *Rikoksista jäi kiinni useita tekijöitä* (’joutua johonkin asemaan’, merkitys 7), *Sairaseläkkeelle jää nykyään työkuuntoisiakin ihmisiä* (’jättäytyä, siirtyä’, merkitys 8), *Taaksemme jäi monenlaisia maisemia* (’tulla jätetyksi jälkeen; merkitys 9). Voidaankin pohtia, mihin eksistentiaalisten ilmausten ryhmään tämäntyyppiset lauseet tulisi luokitella: ilmaisevatko ne jatkuvaa olemassaoloa vai pikemminkin (tilan kannalta) jonkinlaista olemaan tuloa?

Sentyypillisissä muodoltaan eksistentiaalisissa lauseissa kuin *Kattilaan jäi vielä puuroa* tuntuvat projisoitu muutos ja eksistentiaalisuus hyvinkin yhdistyvän: projisoidussa tilanteessa kaikki puuro olisi poistunut kattilasta, mutta koska osa puurosta jäikin sinne, sen kattilassa olo esitetään inkoatiivisen eksistentiaalisuuden (olemassaolon alkamisen) kaltaisena suhteena. Koska partitiivisubjektin referenssi on yleensä indefiniittinen (perusteellisen analyysin tästä esittää Vilkuna 1992), partitiivi ei pysty »kannattelemaan» eksistentiaalilauseen kuvaamaa tilannetta ajassa siinä mielessä, että sen tarkoite antaisi samalla tilanteelle näkökulman ja toimisi lauseen semanttisena lähtöpisteenä (ks. Helasvuo 1996; Huumo 1997). Esimerkiksi nominatiivisubjektinen lause *Vesi oli lasissa koko päivän* puhuu tietyistä vesierästä, ja sen subjektin tarkoitteen ymmärretään pysyvän samana läpi tarkasteltavan ajanjakson, kun taas partitiivisubjektinen *Vettä oli lasissa koko päivän* sallii subjektin tarkoitteen vaihtumisen ajan kuluessa: vettä ehkä otetaan lasista ja lisätään uutta tilalle. Karkeasti ottaen voi sanoa, että nominatiivisubjektisen lauseen näkökulma on vedessä, partitiivisubjektisen taas lasissa.

Tällä perusteella voi hyvin ajatella, että myös *jäää*-verbin sisältävä partitiivisubjektinen eksistentiaalilause sivuuttaa ennen punktuaalista ’jäämistä’ vallinneen asiointilan ja hahmottuu selvemmin inkoatiiviseksi kuin vastaava nominatiivisubjektinen lause, jonka subjektin tarkoitteen näkökulma voi kannatella tilannetta yli punktuaalisen »jäämisen». Ero näkyy selvimmin sellaisissa lausepareissa kuin *Tahrat jäivät paitaan* ’eivät lähteneet pois’ ~ *Tahroja jäi paitaan* ’ilmestyi’. Monikkumuotoisen partitiivisubjektin sisältävä lause *Torille jäi partiolaaisia* esittää samoin tilanteen inkoatiivisena olemaantulona tilan näkökulmasta (’torille ilmestyi partiolaaisia’), kun taas nominatiivisubjektinen *Partiolaiset jäivät torille* esittää tilanteen partiolaisten näkökulmasta jatkuvana tilassa olemisena (’partiolaiset eivät poistuneet torilta’).

JATKUVUUS, DYNAAMISUUS JA STAATTISUUS

Olen edellä esittänyt, että *jäää*-verbin merkitykseen kuuluu implisiittistä muutoksellisuutta, joka paradoksaalisesti toteutuu staattisuutena: muutoksellista on se, että projisoitu muutos (esim. paikasta tai olotilasta poistuminen) ei toteudukaan, ja tämä motivoi verbin

▷

yhteydessä olevan paikallissijailmauksen tulosijaisuutta. Myös verbin käyttäytyminen erilaisissa lauseyhteyksissä puoltaa sen merkityksen muutoksellisuutta; etenkin aspektuaalinen tarkastelu osoittaa, että *jäädä* käyttäytyy punktuaalisen verbin tavoin. Aspektin kannalta se ei siis ilmaise jatkuvaa tilaa, vaan tällaisen tilan inkoatiivista alkuhetkeä. Useissa käyttöyhteyksissä verbin tulkintaan liittyy myös aito muutoksellisuus. Tällaisia ovat etenkin monet verbin ei-spatiaaliset käytöt (esim. habittiiviset ja olotiloihin liittyvät).

Suomessa suuntasijojen käyttö spatiaalisessa mielessä staattisessa lauseessa ei ole mitenkään harvinaista. Tämän kirjoituksen alussa tarkastelin tutkimuskirjallisuudessa usein *jäädä*-verbin yhteydessä käsiteltyjä ilmaustyyppisiä, joissa suuntasijaa käytetään merkitykseltään spatiaalisessa paikallissijailmauksessa, vaikka kuvattu spatiaalinen suhde sinänsä ei muutuakaan. Tällaiset lauseet kuvaavat muunlaista muutosta, esimerkiksi kognitiivisen suhteen (*Löysin seinästä halkeaman*) tai olotilan muutosta (*Auto ruostui pellolle*). Suuntasijoilla ilmaistaan myös erilaisten näkymättömien ja joskus fiktiivisten energiavirtojen suuntaa tilanteen osallistujien välillä, esimerkiksi *Hän katsoi minua ankarasti nojatuolistaan*, *Laulaja lauloi mikrofoniin*, *Metsästäjä ampui hirveä kiven päältä*. Näidenkin lauseiden merkitykseen kuuluu muutoksellisuus, mutta muutos ei niissäkään liity spatiaaliseen sijaintisuhteeseen vaan ilmenee abstraktimmalla tasolla. Koska tällaiset abstraktit muutokset kuitenkin vaikuttavat perusmerkitykseltään spatiaalisten ilmausten suuntaisuuteen, voidaan olettaa, että suomen kielen rakenne esittää monenlaiset abstraktit muutokset ikään kuin ne olisivat suoranaudessa vuorovaikutuksessa spatiaalisten sijaintien kanssa.

Nimenomaan *jäädä*-verbin muutoksellisuuden kannalta kiinnostavia vertailukohtia ovat erilaiset 'rajoittamista' ja 'rajoittumista' sekä tähän liittyvää 'estämistä' ja 'estymistä' ilmaisevat lauseet, joihin tulosija tuntuu myös sopivan. Esimerkkeiksi sopivat intransitiiviset lauseet *Johtaja linnoittautui työhuoneeseensa*, *Kerrostalarakentaminen rajoittui kaupungin alueelle* ja *Hän eristäytyi kesämökilleen* sekä transitiiviset lauseet *Poliisi eristi epäillyn asuntoonsa* ja *Vihollinen saarrettiin asemiinsa*. Esimerkit ovat tulkittavissa niin, että niissä spatiaalinen suhde jatkuu samankaltaisena ja ennallaan; myöskään kognitiivisesta tai olotilanmuutoksesta niissä ei ainakaan suoranaisesti ole kyse. Mahdollinen motivaatio tulosijalle voikin löytyä lauseiden kuvaamista voimadynaamisista suhteista, jotka muuttuvat siten, että tarkoitteen liikkumavapautta tai esiintymisalaa tavalla tai toisella rajoitetaan. Vaikka esimerkiksi lauseen *Vihollinen saarrettiin asemiinsa* kuvaamassa tilanteessa vihollinen pysyisikin koko ajan samassa paikassa, sen suhde tähän paikkaan muuttuu siten, että paikasta poistuminen käy mahdolliseksi. Myös ei-spatiaalisissa paikallissijailmauksissa ilmenee vastaavaa suuntaisuutta, esimerkiksi *Tyydyin vanhoihin vaatteisiini*, *Pidättäydyin entiselle kannalleni*, *Rajoitin esitelmäni yhteen aiheeseen*. Tässä mielessä nyt puheena olevat lauseet muistuttavat *jäädä*-verbin sisältäviä esimerkkejä: niissä eliminoidaan sellainen kehityskulku, johon liittyy tarkoitteen paikasta poistuminen. Tulosijan voi siis niissäkin tulkita ilmaisevan tapahtumien projisoidusta (mahdollisesta) kehityskulusta poikkeamista.

Myös paikallissijojen käytön ulkopuolella esiintyy vastaavia staattisuuden ja dynaamisuuden merkitysyhdistelmiä. Kiinnostava esimerkki on objektin aspektuaalinen sijamerkitä. Totaaliobjektia käytetään ilmaisemaan tilanteen aspektuaalista resultatiivisuutta, toisin sanoen sitä, että muutoksellinen tilanne on viety loppuun ja päätepiste saavutettu (*Söin leivän*, *Tunnistin hänet*, *Rakensin talon*, *Löysin kirjan*), irresultatiivisessa lauseessa

objektin sijana taas on partitiivi (*Söin leipää, Ihailen häntä, Rakensin taloa, Etsin kirjaa*). Tämän artikkelin aihepiirin kannalta mielenkiintoisia ovat sellaiset transitiivilauseet kuin *Suoja-aine esti ruostumisen, Hammastahna piti hampaani ehjinä ja Liisa piti koiranpen-
nun*. Niissä käytetään totaaliobjektia, vaikka lause oikeastaan kuvaa ennallaan jatkuvaa tilannetta, jossa mikään ei muutu. *Jäädä*-verbin käsittelyn valossa voi kuitenkin ajatella, että näissäkin esimerkeissä esiintyy myös tuloksellisuuden merkitys: jokin odotuksen-
mukainen tai mahdollinen tapahtumien kehityskulku (ruostuminen, reikiintyminen tai koirasta luopuminen) jää toteutumatta (Huumo 2002). Näiden esimerkkien muutokselli-
suuden voi nähdäkseni tulkita samalla tavoin kuin 'jäämistä' ilmaisevien lauseiden muu-
toksellisuuden: muutoksellista on juuri tilanteen säilyminen ennallaan sellaisessa konteks-
tissa, jossa muutos olisi ilman kuvattua vaikutusta ollut todennäköistä. *Jäädä*-verbin si-
sältävien lauseiden lisäksi siis muunkinlaisten kielenainesten käyttöjä voidaan selittää sillä, että lauseen kieliopillinen rakenne peilaa sen kuvaamaa tilannetta suhteessa vaihtoehto-
iseen, toteutumatta jääneeseen tilanteeseen tai kehityskulkuun.

LÄHTEET

- ALHONIEMI, ALHO 1975: Eräistä suomen kielen paikallissijojen keskeisistä käyttötavoista. – *Sananjalka* 17 s. 5–24.
- 1979: Ajankohdan ja ajankeston adverbialaaleista suomen kielessä. – Erhard Schieffer (toim.), *Explanations et Tractationes Fenno-Ugricas in honorem Hans Fromm* s. 1–8. München: Wilhelm Fink Verlag.
- CROFT, WILLIAM 2001: *Radical construction grammar: Syntactic theory in typological perspective*. New York: Oxford University Press.
- DAHL, ÖSTEN 1987: Case grammar and prototypes. – René Dirven & Günter Radden (toim.), *Concepts of case* s. 147–161. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- FONG, VIVIENNE 1998: Space and time in the semantics of the Finnish case system. – Jean-Pierre Koenig (toim.), *Discourse and cognition: Bridging the gap* s. 17–28. Stanford: CSLI Publications.
- HAKULINEN, LAURI 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Neljäs, korjattu painos. Helsinki: Otava.
- HEINÄMÄKI, ORVOKKI 1994: Aspect as boundedness in Finnish. – Carl Bache, Hans Basböll & Carl-Erik Lindberg (toim.), *Tense, aspect, and action: Empirical and theoretical contributions to language typology* s. 207–233. Empirical Approaches to Language Typology 12. Berlin: Mouton de Gruyter.
- HELASVUO, MARJA-LIISA 1996: Ollako vai eikö olla – eksistentiaalilauseen subjektin koh-
talonkysymys. – *Virittäjä* 100 s. 340–356.
- HUUMO, TUOMAS 1997: Partitiivisubjekti ja tilajatkumot. – *Sananjalka* 39 s. 65–98.
- 2002: Mikä kielen mielestä on tuloksellista? Polysemian silta resultatiivisuudesta
kvasiresultatiivisuuteen. – Ilona Herlin, Jyrki Kalliokoski, Lari Kotilainen & Tiina Onikki-Rantajääskö (toim.), *Äidinkielen merkitykset* s. 534–555. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2003: Incremental existence: The world according to the Finnish existential sen-
tence. – *Linguistics* 41 s. 461–493.

▷

- IKOLA, OSMO 1954: Suomen lauseopin ongelmia I–III. – *Virittäjä* 58 s. 209–245.
- LANGACKER, RONALD W. 1991a: *Foundations of cognitive grammar 2: Descriptive application*. Stanford: Stanford University Press.
- 1991b: *Concept, image, and symbol: The cognitive basis of grammar*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- LEINO, PENTTI 1991: *Lauseet ja tilanteet. Suomen objektin ongelmia*. Suomi 160. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- OJUTKANGAS, KRISTA 2003: Suuntaa ilmaisevat adverbiaalit, suhdesääntö ja *käsin*: »ikkunointiin» perustuva analyysi. – *Virittäjä* 107 s. 162–184.
- PAJUSALU, RENATE 1994: Muutumisverbid eesti keeles ja nende vasted soome keeles. – Helena Sulkala & Heli Laanekask (toim.), *Lähivertailuja 8: Suomalais-virolainen kontrastiivinen seminaari Hailuodossa 7.–9.5.1994* s. 83–97. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitoksen tutkimusraportteja 40. Oulu: Oulun yliopisto.
- 2001: The polysemy of *seisma* 'to stand': Multiple motivations for multiple meanings. – Ilona Tragel (toim.), *Papers in Estonian cognitive linguistics* s. 170–191. Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 2. Tartu: Tartu Ülikool.
- PS = *Suomen kielen perussanakirja*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1990–1994.
- RAHKONEN, MATTI 1977: Suomen paikanilmauksista. – *Virittäjä* 81 s. 21–52.
- SSA = *Suomen sanojen alkuperä*. Etymologinen sanakirja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1992.
- SCHLACHTER, WOLFGANG 1958: Partitiv und Inkongruenz beim Subjekt des Finnischen. – *Finnisch-Ugrische Forschungen* 33 s. 3–95.
- SWEETSER, EVE 1997: Role and individual interpretations of change predicates. – Jan Nuyts & Eric Pederson (toim.), *Language and conceptualization* s. 116–136. *Language, culture & cognition* 1. Cambridge: Cambridge University Press.
- TALMY, LEONARD 2000: *Toward a cognitive semantics I: Concept structuring systems*. Cambridge: The MIT Press.
- TUNKELO, E. A. 1931: Eräistä tulo- ja erosijain merkitystehtävistä. – *Virittäjä* 35 s. 205–230.
- VILKUNA, MARIA 1992: *Referenssi ja määräisyys suomenkielisten tekstien tulkinnassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

HOW FICTIVE DYNAMICITY
MOTIVATES DIRECTIONAL CASE MARKING
IN THE LOCATIVE ARGUMENT OF JÄÄDÄ ‘REMAIN’

A fundamental observation of cognitive linguistics is that language reflects our »cognitive bias towards dynamism» (Talmy 2000), in that we often use semantically dynamic elements when referring to static situations. The writer refers to this phenomenon as fictive dynamicity. Cognitive linguists generally agree that expressions incorporating this phenomenon reflect a dynamic conceptualisation of a static situation and that this arises because the conceptualiser selects a certain perspective and approaches the situation directionally. The best-known examples of fictive dynamicity are expressions of fictive motion (e.g. the phrase ‘The road goes from A to B’), but fictive dynamicity also manifests itself at more abstract, grammatical levels of language.

The article examines the semantic motivation underlying the directional (‘to’) case marking of the locative argument of the Finnish verb *jäädä* ‘remain’ (e.g. *Hän jä+i koulu+un* [s/he remain+PAST.3SG school+ILLATIVE] ‘s/he remained at school’). The meaning would seem to indicate no change, and so the verb might be expected to take a static argument instead of the illative case. However, the writer argues that the meaning of *jäädä* in fact indicates a fictive change which manifests itself as a deviation from a projected course of events, and that this fictive change motivates the directional case marking in its arguments.

In general, the selection of a locative case is motivated by the nature of the situation designated, i.e. the static cases designate a setting or a location where the participants are continuously situated, whereas the directional cases designate a source or a goal of motion (or other kind of change). In Finnish, however, it has often been observed that many verbs require their locative modifiers to take a directional case even though the situation they designate includes neither motion nor a change that would motivate the use of these cases. By contrast, similar meanings are conveyed in many Indo-European languages through the use of semantically static expressions instead.

The first part of the article summarises the conclusions of earlier studies, and the writer argues that even though expressions with directional cases may be static from a strictly spatial point of view, many of them nevertheless indicate a change that takes place at a more abstract level, e.g. in internal states or perceptive–cognitive relationships. It is argued that such dynamic meanings are the motivation for the use of the directional cases. The writer then examines the semantics of *jäädä* more closely, going through its dictionary meanings and showing that in fact many of these meanings are dynamic (e.g. changes of state). He also compares *jäädä* with its straightforwardly static counterpart *pysyä* ‘stay’, and shows that the latter is actually a static verb proper, whereas *jäädä* is more dynamic. It is also demon-

▷

strated that *jäädä* is actually a punctual verb which only profiles the inceptive phase of a state and not the continuous state itself (presence in a location, state, etc.). This is clear in the change-of-state reading of the verb but less apparent in its 'static' reading. However, the writer demonstrates that even in the latter case, 'remaining' is itself a punctual relationship, though the state that temporally precedes it may be similar to the state that temporally follows it. Furthermore, *jäädä* contrasts the inceptive phase of a state with a projected course of events in which such inception would not have occurred but the entity would have left its location. This represents the inceptive phase of a state as a deviation from a projected course of events, i.e. it limits the designated situation by discounting any alternative development. The writer argues that this deviation creates a (fictively) dynamic meaning for the sentence in question and is also the main motivation for the use of the 'to' cases in the locative arguments. ■

Kirjoittajan yhteystiedot (address):

Suomen kieli

Fennicum

20014 Turun yliopisto

Sähköposti: *tuomas.huumo@utu.fi*